

Komisja Rewizyjna:

1. Wojciech Gryczyński – przewodniczący Komisji Rewizyjnej;
2. ks. Władysław Pilarczyk – zastępca przewodniczącego;
3. Maria Bochan – sekretarz;
4. Bogdan Dworek – członek;
5. Zdzisław Załuska – członek.

Sąd Koleżeński:

1. Marek Nałęcz-Socha – przewodniczący;
2. Alojzy Konior – zastępca przewodniczącego;
3. Maria Budzianowska – sekretarz;
4. Stanisław Sypniewski – członek;
5. Teresa Wajda – członek.

Podczas kongresu odbył się: koncert pieśni patriotycznych w wykonaniu Chóru UKSW, zorganizowana była wystawa „Polskie pejzaże” artystów malarzy zrzeszonych w Mazowieckim Towarzystwie Kultury oraz kiermasz sztuki ludowej zachodniego Podlasia zorganizowany przez GOK w Sterdyni pow. Sokółów Podlaski.

Kongres wniósł bogaty plon myśli naukowych o regionalizmie i potwierdził swoją Deklaracją ważną rolę regionalizmu w rozwoju Polski.

Anatol Jan Omelaniuk

**KONFERENCJE NAUKOWE WPISANE W TRADYCJĘ
PODHALAŃSKIEGO RUCHU REGIONALNEGO
(zorganizowane przez Podhalańską Państwową Wyższą Szkołę
Zawodową w Nowym Targu)**

W stulecie góralskiego ruchu regionalnego oraz osiemdziesięcioletnia powołania do życia Związku Podhalań, Podhalańska Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Nowym Targu, Uniwersytet Jagielloński oraz Związek Podhalań zorganizowały w dniach 21–24 października 2004 roku Międzynarodową Konferencję Naukową „Góry i góralszczyzna w dziejach i kulturze pogranicza polsko-słowackiego (Podhale, Spisz, Orawa, Gorce, Pieniny)”. Konferencja odbyła się przy współdziałaniu Tatrzańskiego Parku Narodowego, obchodzącego 50-lecie istnienia, Euroregionu „Tatry” i nowotarskiego Oddziału Polskiego Towarzystwa Historycznego.

Celem konferencji była pogłębiona naukowa refleksja nad historycznym i kulturowym dziedzictwem pogranicza polsko-słowackiego, a także omówienie roli gór i góralszczyzny w różnych dziedzinach nauki. Konferencja dostarczyła także

znakomitej sposobności do wymiany i konfrontacji poglądów na temat stanu góralskiej kultury jako wizytówki polskiego folkloru, istoty nowocześnie rozumianego regionalizmu i fenomenu kultury pogranicza¹.

Wniosła ponadto właściwe rozpoznanie możliwości pogłębionych badań nad przyszłością Euroregionu „Tatry” po wstąpieniu Polski i Słowacji w struktury Unii Europejskiej. Idea konferencji spotkała się z dużym zainteresowaniem polskich i słowackich środowisk naukowych i akademickich.

Otwarcie konferencji miało miejsce w auli UJ w Krakowie, gdzie na przedpołudniowych obradach plenarnych wygłoszono sześć referatów, zakończonych dyskusją. W dwóch następnych dniach obrady plenarne odbywały się w Miejskim Ośrodku Kultury w Nowym Targu w godzinach przedpołudniowych. Miejscem obrad popołudniowych w obydwu dniach były sale konferencyjne DW „Rysy” w Bukowinie Tatrzańskiej, miejscu zakwaterowania uczestników konferencji. Wyodrębniono cztery sekcje pracujące w grupach tematycznych: Historii; Kultury; Literatury i języka; Przyrody. W konferencji wzięli udział badacze reprezentujący polskie i słowackie ośrodki akademickie oraz PAN i SAV, pracownicy placówek naukowych Podhala a także działacze regionalni.

W 2005 roku ukazało się pokłosie tej konferencji w czterech tomach. Bogactwo i zróżnicowanie rzeczywistości literackiej i językowej związanej z górami i góralszczyzną zostało zaprezentowane w tomie *Literatura i język*, zawierającym 40 referatów, opracowanym przez Marię Madejową, Annę Mlekodaj i Kazimierza Sikorę. Tematyka referatów jest zróżnicowana, ujęto ją w trzech kategoriach: I. Góry i góralszczyzna w aspekcie wartości. O góralskości Górali piękną gwarą mówił profesor Stanisław. A. Hodorowicz, o góralach na Uniwersytecie Jagiellońskim – profesor Franciszek Ziejka, zaś profesor Jadwiga Kowalikowa Podhalańska Państwową Wyższą Szkołę Zawodową wpisała w tradycję i przyszłość regionu (referaty zamieszczone w tej grupie były wygłoszone w pierwszym dniu konferencji na obradach plenarnych w auli Collegium Novum Uniwersytetu Jagiellońskiego); II. Góry i góralszczyzna w aspekcie zagadnień literatury i kultury. Referaty z tej grupy tematycznej są bardzo zróżnicowane. Otwiera je przegląd amatorskiego ruchu teatralnego Związku Podhalan Ameryki Północnej opracowany przez profesor Annę Brzozowską-Krajkę. W referatach omówiono także niektóre wątki i motywy literackie w twórczości klasyków literatury polskiej. Profesor Krystyna Poklewska mówiąc o *Strasznym Strzelcu* S. Goszczyńskiego dopatrywała się w szczególnym koncercie na Kalatówkach narodzin muzyki narodowej. Omówiono także piękno gór w tatrzańskim cyklu wierszy A. Asnyka. Nie mogło naturalnie zabraknąć nowego spojrzenia na zbiór gawęd i opowiadań Tetmajera *Na Skalnym Podhalu* czy też cykl nowel S. Witkiewicza *Z Tatr*, które dopełnia przegląd życia kulturalnego i literackiego w Zakopanem w okresie Młodej Polski. Poddano także refleksji badawczej obecność tematyki związanej z górami i góralszczyzną w literaturze dla młodego odbiorcy. W tym dziale znalazły się także dywagacje o początkach literatury o tematyce zbójnickiej; III. Góry i góralszczyzna w aspekcie zagadnień tekstu i języka to kolejna liczna grupa referatów, w których

¹ Wprowadzenie do tomu pokonferencyjnego *Literatura i język*, praca zbiorowa pod red. M. Madejowej, A. Mlekodaj i K. Sikory, Nowy Targ 2005, s. 7.

dominowała leksykologia i leksykografia gwarowa, artykuły analizowały użycie gwary podhalańskiej m. in. w Biblii, modlitwach, poezji, reklamie i propagandzie. Odwoływano się także do stylizacji gwarowej w wielu tekstach literackich. Profesor Joanna Okoniowa we wspomnieniu o J. Zborowskim nawiązała do ciągle jeszcze pozostającego w rękopisie przygotowywanego przez siebie słownika gwary podhalańskiej.

W tomie *Historia* opracowanym przez Jerzego M. Roszkowskiego i Roberta Kowalskiego zamieszczono 15 referatów, które omawiają m. in. dzieje pogranicza polsko-węgierskiego, polsko-czechosłowackiego i polsko-słowackiego. Przedstawiono w nich m.in. takie zagadnienia, jak: sięgający czasów średniowiecza kult św. Kunegundy, przebieg akcji osadniczej na Górnej Orawie, sylwetka ks. Jana Szczechowicza i jego działalność na Spiszu i Orawie w czasach kontrreformacji, działalność edukacyjna podolinieckiego gimnazjum, polska tożsamość narodowa góralskich emigrantów, stosunki własnościowe w galicyjskiej części Tatr, polska działalność oświatowa na Górnych Węgrzech, początki ruchu regionalnego na Podhalu, obraz Słowaków w literaturze polskiej oraz znaczenie monografii historycznych wsi podhalańskich.

Tom *Kultura i przyroda* pod red. Marka Gotkiewicza zawiera 23 referaty. Otwiera go artykuł opracowany na podstawie referatu nieżyjącej już profesor Danuty Tylkowej, w którym omawiała historię i działalność Międzynarodowej Komisji do Badania Kultury Ludowej w Karpatach. Dalsze referaty zamieszczone w tym tomie są bardzo zróżnicowane tematycznie. Dominują w nich zagadnienia związane z realiami historycznymi, np. *Włosy w Tatrach i na Podhalu* (dr Anna Kowalska-Lewicka), opisy życia pasterskiego w Tatrach, etnograficzna dokumentacja wierzeń i zwyczajów na wsiach spiskich, elementy tradycji w pieśni i muzyce na Orawie i Podhalu oraz dokumentacja działalności instytucji naukowych, a także stowarzyszeń regionalnych z wyeksponowaniem ich zasług w propagowaniu idei ochrony przyrody Tatr. Tom zamyka omówienie współpracy Tatrzańskiego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego i Horskiej Zachrannej Służby jako przykład współdziałania w Europie bez granic.

Wybrane referaty z trzech powyższych tomów zostały przetłumaczone na język słowacki i ukazały się w osobnym tomie *Wybrane materiały*.

Na konferencji

ocenie poddano wiele zagadnień istotnych dla przyszłości stosunków polsko-słowackich w regionie: począwszy od trudnych momentów historii będących przyczyną wzajemnych uprzedzeń, po podkreślenie wspólnoty kulturowej, potrzeby zbliżenia na różnych polach aktywności społecznej i docenienia roli różnorodności i folkloru w tworzącej się Europie bez wewnętrznych granic².

Obradom towarzyszyły dyskusje po każdej części wygłoszonych referatów, a także dyskusja panelowa na zakończenie konferencji poświęcona ortografii podhalańskiej. Jednak ta pozareferatowa część obrad nie została uwzględniona w drukowanych materiałach. Uczestnicy konferencji mieli możliwość zwiedzenia wystawy pt. „Górale, Górale...” zorganizowanej przez Muzeum Tatrzańskie w Zakopanem. W Miejskim Ośrodku Kultury

² Ibidem.

w Nowym Targu – miejscu obrad plenarnych, przygotowano wystawę pt: „Nowy Targ w staropolskim dokumencie historycznym”, twórcy ludowi z Podhala oraz miejscowości słowackich prezentowali wyroby artystyczne. Wieczory wypełniały ponadto spotkania z muzyką kapel góralskich. Wójt Gminy Szaflary przygotował barwny „wieczór szaflarski” z udziałem regionalnego zespołu pieśni i tańca.

Kontynuacją tematyki gór i góralszczyzny w węższym zakresie, skupionym wokół jednego zagadnienia centralnego, było zorganizowanie przez Podhalańską Państwową Wyższą Szkołę Zawodową oraz Słowacką Bibliotekę Narodową kolejnej międzynarodowej konferencji pod tytułem „Mity i rzeczywistość zbójnictwa na pograniczu polsko-słowackim w historii, literaturze i kulturze” w dniach 18–22 października 2006 roku, w roku jubileuszu 40-lecia Sabałowych Bajań. Konferencję zorganizowano przy współudziale Uniwersytetu Jagiellońskiego, Bukowińskiego Centrum Kultury, Euroregionu „Tatry”, Podhalańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk oraz Polskiego Towarzystwa Historycznego Oddział w Nowym Targu.

Ilość referatów była skromniejsza, niż na poprzedniej sesji, organizatorzy zaplanowali bowiem dwudniowy objazd uczestników konferencji szlakami zbójnickimi w Polsce i na Słowacji. Ze zgłoszonych 53 referatów wygłoszono 46. Uroczyste rozpoczęcie konferencji i obrady plenarne odbyły się w auli Collegium Novum Uniwersytetu Jagiellońskiego. Wygłoszono tu siedem referatów wprowadzających zarówno w realia historyczne, jak i obecność mitu zbójnictwa w polskim i słowiańskim folklorze oraz w piśmiennictwie polskim XIX i początku XX wieku. W drugim i trzecim dniu konferencji obrady odbywały się w Bukowinie Tatrzańskiej w sali konferencyjnej DW „Rysy”.

Zróznicowana tematyka referatów wskazała na złożoność zjawiska zbójnictwa. Omawiano go w aspekcie historycznym (10 referatów), geograficznym, psychologicznym i socjologicznym, a także etycznym. Nie pominięto obecności tematu w muzyce, filmie i reklamie. W siedmiu referatach zajmowano się słownictwem zbójnickim, dziewiętnastu referatów omawiało zjawisko zbójnictwa w literaturze i folklorze. Ożywione dyskusje po każdej części referatowej wskazywały na dalszą potrzebę badań tej tematyki.

Referaty o tematyce historycznej w oparciu o teksty źródłowe wykazały złożoność problematyki zbójnictwa w czasie i przestrzeni. Profesor Feliks Kiryk na podstawie analizy ksiąg sądowych, dokumentów królewskich oraz dokumentów biskupów krakowskich opisał liczne przykłady zbójnictwa i beskidnictwa już w XIV stuleciu. Szczegółowiej rozwijał te zjawiska w okresie od XV–XVII wieku. Do genezy zbójnictwa nowe przyczynki wniósł także profesor Henryk Ruciński omawiający rozboje w zachodnich Karpatach do początków XVI wieku. Podał wiele przykładów na przyjęcie tezy, iż geneza zbójnictwa sięga XV wieku.

Wielu referentów z ośrodków słowackich skupiło się na postaci zbójnika w folklorze słowackim. Wskazywano szczególnie na najbardziej znaną postać Juraja Janosika mocno osadzonego w pamięci zbiorowej Słowaków. Badacze zwrócili uwagę na konstruowanie obrazu bohatera narodowego i kolejno na jego mito- i demitologizację. Spośród badaczy polskich profesor Joanna Goszczyńska przedstawiła przeobrażenia mitu Janosika w literaturze słowackiej XIX wieku.

Obok Janosika w literackich referatach mówiono o zbójcach, opryszkach i hajdukach, będących nieodłączną częścią rzeczywistości i legendy Karpat. Analizowano utwory, w których pojawiają się m. in.: Dobosz (Dowbusz), Proćpak, Baczyński, Ondraszek; kilku

referentów sięgnęło także do prozy Stanisława Vincenza; spośród nich profesor Marian Stępień mówił o „ludziach lasowych” Huculszczyzny. Nie zabrakło także w referatach nawiązań do twórczości Seweryna Goszczyńskiego, Jana Kasprówicza, Kazimierza Tetmajera oraz ludowych pisarzy Podhala. Trzy referaty omawiały obecność tematyki w literaturze dla młodego odbiorcy.

Językoznawczą analizą słownictwa zbójnickiego zajęli się m. in profesorowie: Joanna Okoniowa, Jerzy Reichan, Józef Kaś. Prof. Jadwiga Kowalikowa oraz dr Maria Madejowa przedstawiły *Kulturowo-językowy wizerunek zbójnika na podstawie wypowiedzi studentów*.

Poddano także analizie regionalną prasę Podhala jako źródło wiedzy popularnej na temat zbójnictwa (do 1939 r). Obecność górala-zbójnika i góralskiej gwary w reklamie została poddana analizie jako przykład najbardziej współczesnych tekstów kultury ożywiających mit zbójnika.

Przed rozpoczęciem obydwu konferencji uczestnicy otrzymali streszczenia referatów, wydane starannie, a w ostatniej konferencji były to teksty dwujęzyczne, polskie i słowackie.

Konferencję „Mity i rzeczywistość zbójnictwa...” urozmaicił „Złot zbójników” pod przewodnictwem rektora PPWSZ w Nowym Targu Stanisława A. Hodorowicza. Występy polskich i słowackich zespołów z repertuarem zbójnickim oraz wystawy prac artystów ludowych były dodatkowym urozmaicheniem czasu wolnego. Uczestnicy konferencji mieli także możliwość wyjazdu autokarem na szlak zbójnicki w Polsce (Niedzica, Czorsztyn) oraz na Słowacji (Stary Smokowiec, Liptowski Mikulas, Oravsky Podzamek, Terchova).

Organizacja obydwu konferencji zasługuje na szczególne uznanie. Kanclerz PPWSZ Jan S. Gawlik czuwał nad każdym punktem programu, wykazał się niezwykłą sprawnością jako koordynator Komitetu Organizacyjnego.

Maria Jazowska-Gumulska

VIII MAŁOPOLSKIE DNI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

W dniach 20 i 21 maja 2006 roku odbyły się VIII Małopolskie Dni Dziedzictwa Kulturowego. Ta cykliczna impreza jest priorytetowym przedsięwzięciem kulturalnym województwa małopolskiego, organizowana od 1999 roku. Została ona pomyślana i jest z powodzeniem realizowana jako stały element integrujący region i promujący jego wspólną spuściznę historyczną, stanowiącą ważną część dziedzictwa narodowego.

Idea corocznego organizowania Dni odbierana jest przez zwiedzających jako wartościowe przedsięwzięcie edukacyjne i promujące, dzięki któremu ukazane jest zarówno bogactwo, różnorodność i atrakcyjność zabytków Małopolski, jak i zanikających tradycji, w tym rzemieślniczych zawodów. Przyczynia się także do dokumentowania zasobów kulturowych Małopolski i popularyzacji dziedzictwa kulturowego. Małopolskie Dni Dziedzictwa Kulturowego wpisują się również w program Rady Europy pn. „Europa – Wspólne Dziedzictwo”.